

Warszawa, dnia 8 października 2008 r.

**Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich
dra Janusza Kochanowskiego
na posiedzeniu senackiej Komisji Nauki, Edukacji
i Sportu**

W związku z uchwaleniem przez Sejm w dniu 3 października 2008 r. ustawy o zmianie ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka oraz rozpatrywaniem tego aktu normatywnego przez Senat RP, pragnę zwrócić się do Pań i Panów Senatorów w niniejszej sprawie.

Niezwykle cenna wydaje mi się idea przewodnia projektu ustawy polegająca na chęci wzmocnienia kompetencji ombudsmana do spraw dzieci. Reforma organu ochrony praw najmłodszych – wobec obecnego kształtu regulacji ustawowej godna poparcia – musi jednak zostać wprowadzona w sposób przemyślany tak, aby nie kolidowała z konstytucyjnym ujęciem zakresu działania innych organów państwowych, w szczególności nie ograniczała monopolu sądów w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości (w szczególności decydowaniu o ograniczaniu lub pozbawieniu praw rodzicielskich), ani zakresu działania konstytucyjnie umocowanego organu ochrony prawa i wolności - Rzecznika Praw Obywatelskich.

Gdy chodzi o status i zakres działania tego RPO, należy zwrócić uwagę na treść art. 210 Konstytucji RP. Stanowi on, iż Rzecznik Praw Obywatelskich jest w swojej działalności niezawisły, niezależny od innych organów państwowych i odpowiada jedynie przed Sejmem na zasadach określonych w ustawie. Zasada konstytucyjnej niezawisłości Rzecznika Praw Obywatelskich, wyrażająca się między innymi w dowolności w podejmowaniu przez Rzecznika spraw, jest

gwarancją skutecznego wykonywania funkcji organu ochrony praw i wolności człowieka i obywatela. Potwierdza to regulacja ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich, która w art. 11 stanowi, iż Rzecznik po zapoznaniu się z każdym skierowanym przez niego wnioskiem może: podjąć sprawę, poprzestać na wskazaniu wnioskodawcy przysługujących mu środków działania, przekazać sprawę według właściwości albo nie podjąć sprawy – zawiadamiając o tym wnioskodawcę i osobę, której sprawa dotyczy.

Wobec powyższego, zaproponowane przez Sejm brzmienie ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka może budzić wątpliwości natury konstytucyjnej. Art. 1 pkt 5 ustawy nowelizującej dodaje do ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka art. 10a, który w ustępie 1 stanowi: „Rzecznik może również zwracać się do właściwych organów, w tym Rzecznika Praw Obywatelskich, organizacji lub instytucji o podjęcie działań na rzecz dziecka z zakresu ich kompetencji.” Ustęp 2 tegoż artykułu stanowi natomiast, iż organy, organizacje i instytucje, o których mowa w ust. 1 podejmują spraw skierowane przez Rzecznika. W tym kontekście należy zauważyć, iż zaproponowane przez Sejm rozwiązanie nie uwzględnia zarówno regulacji zawartych w ustawie o Rzeczniku Praw Obywatelskich, jak i konstytucyjnego usytuowania tego organu. Przyjęcie mechanizmu, że Rzecznik jest związany wnioskiem Rzecznika Praw Dziecka i jest zobowiązany do podjęcia sprawy przez niego przedstawianej, prowadzi wprost do naruszenia konstytucyjnej zasady, że Rzecznik Praw Obywatelskich jest niezawisły w swojej działalności. Takie rozwiązanie umożliwia, w zakresie ochrony praw dzieci, wpływanie, a nawet kierowanie, działaniami Rzecznika Praw Obywatelskich przez Rzecznika Praw Dziecka.

Konsekwencją omówionego rozwiązania jest przyjęcie w nowym art. 10a ust. 5 ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka, w razie, gdy stwierdzi on w działalności organów, o których mowa w ust. 1 naruszenie praw lub dobra dziecka, możliwości żądania wszczęcia postępowania dyscyplinarnego lub

zastosowania sankcji służbowych. Wobec takiego rozwiązania z łatwością można sobie wyobrazić sytuację, w której powodem żądania przez Rzecznika Praw Dziecka wszczęcia postępowania dyscyplinarnego lub zastosowania sankcji służbowych wobec Rzecznika Praw Obywatelskich będzie odmowa podjęcia sprawy przez tego ostatniego, z powołaniem się na konstytucyjną zasadę niezawisłości. Rozwiązanie takie, mogące powodować spory pomiędzy tymi dwoma organami konstytucyjnymi, budzi ponadto wątpliwości co do zakresu zastosowania – zgodnie ze wskazanym art. 210 Konstytucji, Rzecznik odpowiada jedynie przed Sejmem na zasadach określonych w ustawie. Rzecznik nie ponosi zatem ani odpowiedzialności dyscyplinarnej, ani nie można zastosować wobec niego sankcji służbowych. Jedynie w razie sprzeniewierzenia się przez Rzecznika złożonemu ślubowaniu, Sejm może podjąć uchwałę o odwołaniu go przed upływem okresu, na jaki został powołany.

Brzmienie ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka zaproponowane przez Sejm – zgodnie z moim krótkim wystąpieniem – jako naruszające konstytucyjną zasadę niezależności Rzecznika Praw Obywatelskich, wymaga zmiany. Proponuję w dodanym art. 10a ust. 1 ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka wykreślić słowa „w tym Rzecznika Praw Obywatelskich”. Rozwiązanie takie pozwoli zachować kompetencję Rzecznika Praw Dziecka do skutecznego żądania podejmowania spraw w zakresie ochrony praw najmłodszych, nie naruszając jednocześnie konstytucyjnego usytuowania Rzecznika Praw Obywatelskich i nie wywołując wątpliwości co do możliwości żądania wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wobec tego ostatniego.

Janusz Kochanowski